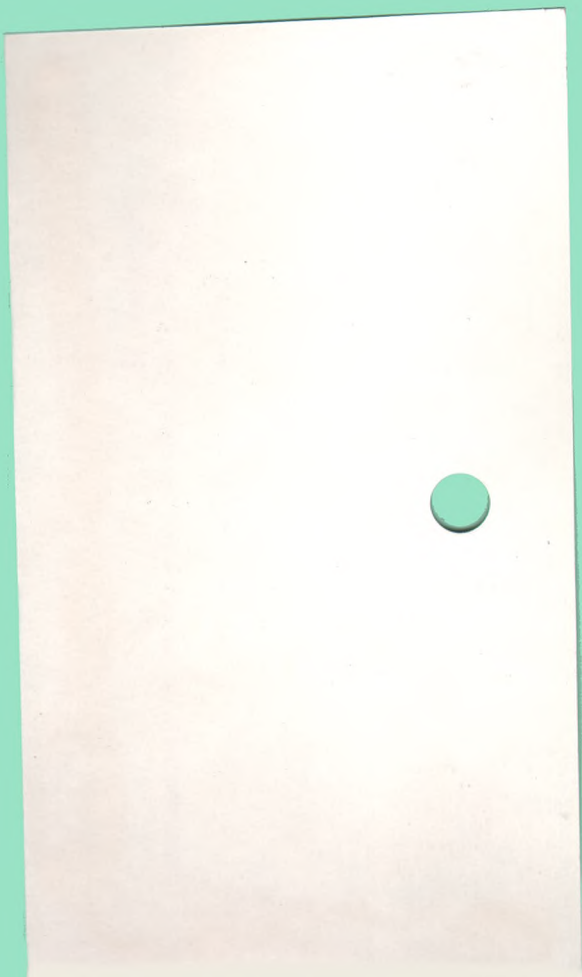

Николай Очиров

Хурмаста уулым
хормойдо

2007 г.

Николай Очиров

Хурмаста уулым
хормойдо

2007 г.

Үбэлэй сагай эгээл шэрүүн үедэ, 1957 оной янгинама январин 29-дэ Енгорбой нютагай Цыден Батуевагайда табадахи одхон хүбүүн Николай түрөө хэн.

Хүбүүнэй арайл 7 наһа хүрэжэ ябатар, эжны хүндэ үбшэндэ дайрагдажа, наһа бараа. Тиигэжэ Галина ба Зоя эгэшэнэрэйнгээ харалтаар Коля хүн боложо боргожоһон юм.

Енгорбойнгоо найман жэлэй хургуули дүүргээд, Санагын дунда хургуулиие 1974 ондо дүүргээ. Тиигээд лэ түрэл колхоздоо хүдэлжэ байхадань, сэрэгэй албанда 1975 оной майн 9-дэ татаа.

Шэтын можодо ба Улаан-Үдэдэ

хүдэр танкын механик-жолоошоор алба хээд, бусажа ерэхэдээ нэгэ жэл хүдэлөөд, Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ хургуулида орожо, 1982 ондо эрхимээр түгэсхөөд, мүнөө болотор буряад хэлэ бэшэгэй, литературын багшаар амжалтатай хүдэлжэ ябана.

1994 ондо Буряадай залуу уран зохёолшодой конференцидэ, Буряадай уран зохёолшодой холбооной съезддэ хабаадалсаа. Уулын уладай бүхы уулзалгануудта (Захааминда, Түнхэндэ, Ахада, Алайрта), Буряад арадай «Алтаргана» нааданда эдэбхитэйгээр хабаадаа.

Буряад Республикын Арадай Хуралай, аймагай захиргаанай, эрдэм хуралсалай, соёлой таһагуудай, редакцинуудай олон тоото Хүндэлэлэй грамотанууд Николай Цыденовичэй шударгы зохёохы ажалыне гэршэлдэг. 2001 ондо «Россин эрдэм хуралсалай хүндэтэ хүдэлмэришэн» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртөө.

Аймагай уран зохёолшодой «Уран Дүшэ» нэгэдэлэй эдэбхитэй гэшүүн Николай Очиров Енгорбойнгоо дунда хургуулида «Булагай эхин» гэхэн эдир зохёолшодой бүлгэм эмхидхээд, эрхимээр хүтэлбэрилнэ. Эдэбхитэй багшын талаантай шабинар «Минии тоонто – Захаамин» конкурсуудта, буряад хэлэ бэшэгэй олимпиадануудта түрүү нууринуудые эзэлдэг.

Багша, уран зохёолшо Николай Очировой зохёолнууд «Зэмхэ сэсэгэй зэрэлгэн соо», «Уран Дүшын угалзанууд» гэхэн хамтын согсолборинууд соо оронхой, «Байгал», «Морин хуур» сэтгүүлнүүдтэ, «Буряад үнэн», «Ажалай туг» сонинуудта толилуулагдажа байдаг.

«Дэлхэйн мүнхэ байгаал хаа, Дэлиһэн үгэмнай мүнхэрхэл»

Буурал хангай Захааминай Енгорбой нютаг тоонтотой, Хонгоодор угтанай алдарта хүбүүн, «Уран Дүшэ» нэгэдэлэй эдэбхитэй гэшүүн, Енгорбойн дунда нургуулин багша, ирагуу найруулагша Николай Очировой шүлэг, дуунуудайнгаа суглуулбарие «Хурмаста уулын хормойдо» гэжэ нэрлэһэниинь гүнзэгы удхатай. Түрэл аймагайнгаа 80 жэлэй оие угтажа байһан жэлдэ хэблэгдэһэн энэ ном соо тоонто нютагаа магтан дуулаһан арба гаран уянгата шүлэгүүд ороно. Үльгэрэй орон гүүлэһэн Эхэ Буряадайнгаа домог түүхэтэ тоонтые магтан дуулажа, омогорхожо ябаха гээшэ поэт бүхэнэй сэдхэлэй нангин уялга мүн. Тиимэһээ номой эхиндэ «Тоонтоёо магтан дууланаб» гэхэн бүлэгэй ороһониинь ехэл зүбтэй.

Оройдоол долоотойхон үхибүүн ябахандаа түрэхэн эхэхэ гээгдэһэн поэдэй эжыдээ зорюулһан «Үбдэглэжэ, тандаа мүргэхүү» гэхэн бүлэгэй шүлэгүүд зүрхэ хайража, сэдхэл уяруулна. «Үншэндэ хүн үхэдэггүй» гэхэндэл хайрата эгэшэнэрэйнгээ харалтаар хүн боложо хүдэржэһэн поэт сэдхэлэйнгээ олон шүлэгүүдые эгэшэнэрэйнгээ нэрээр булта эхэнэрнүүдтэ зорюулна.

Энэ юртэмсэ дэлхэйдэ хүмүүн түрэхэн наһаяа хүндэтэйгөөр эдлэхэ гэжэ хүн бүхэнэй оролдодогые һайн ойлгоһон поэдэй олохон шүлэгүүд «Ялас гэхэн наһамнай» гэхэн бүлэг соо оруулагдажа, оршолонто дэлхэйн жама ёһые ойлгожо, бурханай үгэхэн энээхэн наһаяа эрхимээр эдлэхые дахин дахин һануулна. Эндэхэ уламжалан энэ наһандаа аха эгэшэнэртээ, хани нүхэдтөө найдажа, һайн һайхан сэдхэлтэй ябахые уряалһан шүлэгүүд олон («Найдални, хүсэлни», «Дуулан ябадаг нүхэдни» бүлэгүүд соо).

Түби дэлхэй дээрэ инаг дуран тухай дуулаагүй шүлэгшэн гэжэ үгы – Николай Очировсье эгээл ирагуу мүрнүүдээ инаг

дуранда зорюулаа («Инаг дуран-дуунайм эхин»). Энэ бүлэг соо наһанайнгаа нүхэр Татьяна Бадмаевнада, үри хүүгэдтээ зорюулһан мүрнүүд баһал олон.

Ном соо мүнөө амиды мэндэшье ябаһан, энэ дэлхэйһээ халиһаншье һаа, поэдэй ажабайдалда онсо үүргэ дүүргэһэн, туһалһан, ээм мурөө түшэлсэһэн аха нүхэдтөө, багшанартаа зорюулһан шүлэгүүд онсо һуури эзэлнэ («Сэдьхэлэй зорюулганууд» бүлэг).

Буддын шажантай буряад найруулагша Николай Очировай Сагаалган ехэ хайндэрөө дурдаагүй һаань нүгэл юм бээ: ном соо оройдоол гурбашье һаа, үндэр буянда хүртэхэ шүлэгүүд оронхой.

Һүүлэй үедэ Николай Очиров залуу хүгжэмшэн Алдар Бадмаевтай ехэ үрэжэлтэйгөөр хүдэлжэ, дуунуудые зохёожо байнхай.

«Уулзаһан хоёр голой
Уужамхан бэлшэр дээрэ
Уулата, хадата, аршаанта
Ульгам һайхан тоонтотой»

уянгата поэдэй шүлэгүүдынь уншахадаа ойлгонол бээт сэдьхэлээрээ, хүндэтэ уншагшад.

Сэнгэ Ринчинов,
Россин журналистнуудай холбооной гэшүүн,
«Ажалай туг» сониной редактор.

Тоонтоёо
магтан дууланаб

Хангай нютаг

Хабар ерээ, харьялан ерээ,
Хангай нютагни хүгжэмөө татаа.
Хүхын хүгжэм сэдхэл уяруулаа,
Хүбүүд, хүүхэдэй дуран бадараа.

Халуун эльгэмни бодолһоом нимгэржэ,
Ханхинама шүлэг бэшэхым уряалаа.
Хангай нютагни хүсэлым мэдэржэ,
Хангюурдажа гоёор аялгалаа.

Хурмаста уулын хормойдо

Эрдэни хүлэгөө эмээллэн дүрөөлжэ,
Эжэл гансадаа үдэшүүлэн мордооб.
Эхэ дайдаяа хаймадан шэртээд,
Эльгэ нимгэржэ, энхэрэн дуулааб.

Хурсахан оройтой хадануудни уяраад,
Хүсэлэйм найхании үрээр дэмжэлсээ.
Хурмаста уулынгаа хормойе нэнгээд,
Хонгоодор нютагни хэтэдээ халбараа.

Шэнхинээ хуһадтаа сэхэхэн дүтэлжэ,
Сэдьхэлэй бодолдо абяагүй абтааб.
Шэмээгүй болон хуһадни намдаад,
Сэбэрхэн хүүгэдтэл уринаар мийэрээ.

Аршаанта нютагтаа нарайһаа дурлаад,
Анханай дурые амталан угтааб.
Ая гангата таламни нэмжыгээд,
Ажана тэнюун байдал эбхэрээ.

Енгорбой нютагни

Уулзаһан хоёр голой
Уужамхан бэлшэр дээрэ
Уулата, хадата, аршаанта
Ульгам һайхан нютагаа
Уянгатуулан татан дуулаһайб.
Эдир заахан ябахадаа
Эхэ һайхан нютагайнгаа
Элдин ногоон талаар
Эжэл үнэн нүхэдөөрөө
Эрьелдэн гүйлдэгшэ бэлэйлби.
Зэдэ голойнгоо урасхалые,
Сэбэр сэгээн уһатай
Сэхир голойнгоо уһые
Ундалан ундалан уудагби.

Захаамин — тоонто нютагни

Зүрхэн соомни бадархан
Залаа арюухан сэсэгүүдээ
Заяа хубиим эхин –
Захаамин тоонтодоо бариһуу.

Эрхэ сүлөөтэ бүргэдэйнь
Эгсэ үндэр хабсагайһаань
Элин омог ниидэхэдэ,
Элилсэнэл адли бодолнуудни.

Зураг шэнги бугынгаа
Зулгы амарагаа дуудахада,
Алтан үлгы – Захааминдаа
Аргагүй ехээр дурланабди.

Бугын эбэр нархайжа,
Амидаралта шуһаар лэбшэбэ.
Ангууша эрын сэдхэлые
Баян хангайн уряалба.

Зэдэ, Сэхирэй долгиндо
Зэбэ, хадаринууд дэбхэрнэ.
Эрхэ хөөрхэн багашуул
Эрьеын элһэндэ хүльбэрнэ.

Налбаран, бадаран сэсэглээд,
Найхан үе эхилшэбэ.
Байгаали баян хэшэгээ
Бултанда нарбайхаар зэһэшэбэ.

Таламнай, баярнай!

Наранай элшэдэ жэгнэгдээд,
Ногоорон бадардаг таламнай!
Хура бороогоор ундалдаг
Хибэс торгон таламнай!
Нүүдэл байдалтай элинсэгэйм
Нангин шүтээн таламнай!
Мүнхын аршаан булагуудаа
Мэлмэрүүлжэ дууһахагүй таламнай!
Хөөрхэн туруута унагадаа
Хурдан болгодог таламнай!
Хони хурьгадаа мааруулжа,
Хүгжэмдэдэг уран таламнай!
Хэшэгтэ хүрэгэймнай омогорхол
Харагшан, эрээгшэнүүдэй дэлэндэ
Хун сагаан хүмбэйгөө
Хэмгүй дэбэргэдэг таламнай!
Айдар солбон наһандамнай
Алдар үлгы таламнай!
Наһанай һүүлшын харгыда
Нангин абдар таламнай!

Нютаг

Үлгы найхан тоонтымни,
Үнгын сэсэгтэ дайдымни
Үндэр уула хадануудни,
Үндын сахин нуугыта.

Амитан зонойм амидарал
Арюун тунгалаг Зэдэмни,
Аалин аалин мухарижал
Абаряар номгон байгыш даа.

Хүндэ байдалда тэсэмгэйхэн,
Хададал үндэр бодолтой
Харгы замдаа ябахымнай
Хэлэжэл нуугыт, үбгэднай.

Угаймни тоонто

Хурмаста уулам, Дорготым эзэд,
Хүүхэн Бүмбэм, Дэгээнэйм орьел,
Арюун Бүмбэ Аршаан төөбиим,
Ами нэгэн ябанаб таанартай.

Хүлөө шоройдожо, хүрьһэндэш тэнжээд,
Хүлһөө дуһааж, байдалыш сэгнээд,
Хүйһөөрөө холбоотойгоо мүнөө мэдэрээб,
Хүгжэм дуугаа татан уярааб.

Угаймни тоонто, эжымни нютаг,
Ургы сэсэгээр мүнхэ һалбархаш.
Уйдаһан зүрхөө хүлгөөн, бадараан,
Уянга дуугаа шамдаал бариһуу.

Дуулан магтахалби

Алдарта аршаан булагаараа
Айлшадаа нэргээн бусаадаг,
Алтан дэлхэйдэ намайгаа
Амилжа ябахыем асархан,
Аша гушанарым харалсаха,
Аргагүй тоонтом ханагдаа.
Адуута хурдан таладаа
Үнеэдэй үүгэнээтэ буусадам
Аабагар балшар наһамни
Аадартал түргэн үнгэрөө.
Хашааната бүд гуталтай
Хоргооһото амидаралта дайдадам
Хонидоо тээгэлэн ябадагни
Хододоо нюдэндэм харагдаа.
Үүлэн тээшэ дүүлилдэһэн
Үндэр шобхо хадануудни
Үдэшэжэ, замым арюулдаг –
Угтажа, зосоом уяраадаг.
Айраг тарагайш хүшэндэ
Айдар наһам түшэглөө,
Зэдэ голойм зэдэлээндэ
Зүрхэ сэдхэлни хүгжэмлөө.

Хангал сарюун сэсэгүүдэйш
«Хон» гэжэ сорьеходонь
Сээжым сэнтэй бодолнууд
Салгидаад урматай бадардаг.
Хангай найхан нютагаа
Хүбүүнэй нангин уялгаар
Хагдараад ошохо наһандаа
Хашаралтагүй дуулан магтахалби.

Захаамин

Хэзээшье арюун агаарынь
Хүсэ шадалымнай хэргээгээ.
Хаданаан харьялхан аршааниинь
Хүшэр замымнай арюудхаа.

Заяа хубиимнай гэршэ болоол
Зураг мэтэ хабсагайнууд.
Унтаршагүй нараар толороод,
Угаймнай нютаг халбараа.

Байса хүтэлнүүдынь хүбүүдээ
Бугын дуугаар уряалаа.
Ажалай жолоо үргэжэ,
Амидаран жаргаа Захаамин.

Нангин хүрьһэн хүнжэлдөө
Нөөсэлэн дараа баялигаа.
Эрдэм бэлигээр үринэрынь
Эхэ нютагаа суурхуулаа.

Домогто нютагни

Алдарта булагууд бурьялан гараад,
Арюун нютагаа үрдилдэн сүршөө,
Адуун хүрэгүүд үүрхээн баярлаад,
Амидаралта дайдадаа хүльбэрэн үдөө.
Хонгоодор хүбүүдэй үри надаһад
Хубидаа гомдонгүй тэмсэн жаргаа.
Нютагайм хүрьхэндэ шэнгэһэн элинсэг
Намаа сэсэг болон надхаа.
Хадынгаа үндэрөөр элиһэн бүргэд
Хүсэл тэмсэлэй мүнхые гэршэлээ.
Үльгэртэ Буряадаим домогто нютагые
Үхи хүбүүдынь омогорхон дуулахал!

ЭЖЫМНИ НЮТАГ

Эшэ үндэхэмни, амимни –
Элдин нютаг Енгорбоймни.
Эрээхэн хадануудта тэбэрюулэн,
Аажамаар нэмжынэш, Енгорбоймни.
Айраг сагаагаараа тэжээхэн,
Арюун талааршни табаруулнаб,
Анхан намаяа орхижо ошоһон
Арюун буурал эжыгээ һананаб.
Элинсэгэйм нютаг, эжымни нютаг!

Үбдэглэжэ,
тандаа мүргэһүү

ЭЖЫ

*(Сагһаа урид наһа бараһан хайрата эжы
Цыден Батуевада зорюулнаб).*

Зургаатай зохид наһан бэлэй –
Зунай дуулимхан үглөө һэн:
Заахан монсогорхон зүрхэмни
Зүдэрүү шангахан сохилбо,
Эльгэ зүрхыем дулаасуулан,
Эльбэн толгойем эрхэлүүлдэг
Эжым аминһаа хахасаба.
Эгэшэнэрни уйлалдан, нугшаралдан
Уйдхарта үдэрые угтаба.
Хоер мэлмэн нюдэдһөөм
Хара нелбоһод мухариба.
Хангай ехэ дайдамни
Хэлбэлзэхэдэл гэшэбэ.
Хүндэ юумэнэй хоолойем
Хаажархиһандал болошобо.
Хонидые харюулжа эжытэээ
Хонгор таладаа ябаһамни,
Хүбүүхэн заахан хаһамни
Ходол элихэн һанагдагша.

Тугалнуудыг тэнжүүлэн
тугалалсаһамни
Тодоор толгойдом орогшо.
Үнеэдыг шобторон ябахандаа,
Үри хүүгэд бидэниие
Үндылгэхэ гэжэ зүдхэнэн юм.
Үлгэн дэлхэйдэ эжымни,
Үндэр наһа наһалаагүйш,
Аша гушанараа үргэлсэн
Аятай зохидоор амараагүйш.
Хүндэ хүшэр үбшэнэй
Харата һабарта бажуугдан,
Халуун нажарай үглөөхэнүүр
Хахасажа аминтаяа ядаа һэн.
Хайрата һайхан эжыгээ
Хамгаалжа шадахагүй байһандаа
Хүбүүн балшар бээдээ
Хэды ехээр гомдоо һэмбиб.

Хайрата эжымни

Эжым энхэрэл дутажа,
Эльгээ харлан ябаалби.
Хайрата эгэшэнэрээ үгы наа,
Хэн болохо байгаа бииб?

Үншэндэ хүн үхэдэггүй,
Үбшэндэ хүн үхэдэг гээд,
Ахымни хэлэлэн үгэнүүд
Аляа багаһаам хадуугдаа.

Аба эжытэй хүбүүдтэ
Атаархан заримдаа гэшхэлбэшье,
Ажалаар намаяа хүмүүжүүлһэн,
Ашата эгэшэдээл мүргэдэгби.

Хайрата сагаан эжымни,
Ханата гэрэйм хойморто
Хүүгэн хөөрхэн ашанараа
Харан баясахааш яагаабши?

Дайнай үедэ тулиһанаа,
Дайдын олон зоболоноо
Мартажа үреэжэ нуухал хэнши,
Муулар үгы мүнхэрхэл хэнши.

Эхэнэр тухай, эхэ тухай

Амидаралай утаһа залгаха,
Алтан гуламтаа сахиха,
Агуу ехэ энэ үүргэ
Ашажархео эхэнэртэ бурхан.
Пайхан нургаал үгэнүүдһээн
Хүүгэн бага үринэрын
Хүмүүжэн боргожон үндыгөөд,
Дамжаһан дальбараануудтал
Дабаа хүтэлнүүдээ дабахаяа
Зорин зэһэн ошодог,
Золой харгы бэдэрдэг.
Хубсаһа хунарын ямар бэ?
Хүлдэжэ үлдэжэ ябанагүй гү?
Аюул усал алгасаһай гээд,
Амархагүйл эжын сэдьхэл.
Энээхэн наһанай туршада
Эды ехээр зобонол даа,
Эхэнэр боложо түрэхэндөө
Эжы боложо жаргахам гээд.
Эжыдээ, хайрата эжыдээ
Шүтэжэ ябагты гэхэб.

Үгөөрөө, зөөлэн үгөөрөө
Үргэгты, мүргэгты эжидээ.
Эхээ муулуулжа,
Нүн далай шэргээжэ,
Эсэгээ муулуулжа,
Сүмбэр уулые хэмхэрүүлжэ,
Энэ дэлхэйдэ ябанаб гэжэ,
Энэ агаараар амилнаб гэжэ
Нууһан ябаһанай хэрэг үгыл –
Панажа, бодожо үзээл даа.

Нангин уялгам

Намаяа түрэнэн эжыгээ
Наһан соогоо дуулахам,
Наһан соогоо дурдаха
Нангин уялгам сээжэдэмни.

Дайн дажарай хатууе
Дабажа гарааш хөөрхэймни
Нойртоо диилдэжэ ябаагүйш,
Нойртой ханилжа шадаагүйш.

Зэлд гэхын хоорондо
Зобоһон бээш амардаг хэн.
Жабар, халхи шуурган
Шэрбэн зураа шарайеш.

Хайлашагүй саһан толгойеш
Хара эртүүр хушаа хэн.
Мүнсэгэр заахан хүбүүндээ
Мүнхэ бэшэээ хэлээ хэн.

Хормойдонь аһалдан ябахадам
Хахасан орхихоёо мэдэдэг хэн.
Тулиһан хүниие хайрлажа,
Тоһоёо һарбайн үндэлзөөш.

Түлээгээр дутаһан зариманда
Тэргээр шэрэн туһалалсааш.
Он жэлнүүд үнгэрөө,
Ошон ошоо тэрэ саг.

Ондоо болоо хүнэй досоо,
Орёо болоо ажабайдал.
Энээхэн наһандаш дайралдаа
Элдэб зоной абаринууд.

Гажаран уйдан шаналаад,
Гуниглан саашаа дабшаналби.
Эжымни, намаяа хүлисөөрэй –
Элдэб юумэ тоолохогүйб.

Үнэн нүхэдни байһандаа
Үншэрүүлжэ сэдьхэлым орхихогүй.
Дулаан альгаяа адхалсаад,
Дураяа үргэн дугшахабди.

Эжыдээ

Хүхы шубуунай донгодохо үедэ
Хүрьһэтэ дайдынгаа ногооржо байхада,
Хорбоо юртэмсэдэ намаяа түрэнэн
Хайрата эжымни холодон ошоош.
Зургаатай байгааб тиихэдэ, зургаатай,
Зобожо, үншэржэ үндыхэ хүбитай,
Зөөлэн нюдэдөө анин мордоһыеш
Зүүдэндээш, һэрюүндээш үзэнэн зандааб.
Элдэб ажалда элэбэ эсэбэшье,
Эхэнэршье һаа, сахарихы мэдээгүйш,
Халуун хүйтэниие яһала амсажа,
Хашанха сагые дабан гарааш.
Айл зоноороо эбтэй зетэй,
Адууһа малайнгаа хэшэгһээ хубаалдан,
Амаа тоһодожо, гашуудалаа мартажа,
Ами нэгэдэн һуудаг байгааш.

Нажарай дулаахан үглөө

Нойrhoо нэрин хэбтэнэб:

Хоёр эгэshын уйлаае

Хоёр шэхэм сонособо.

Уйлаһан ушарынь ойлгожо,

Улаахан зүрхээе баринаб.

Энэ аймшагтай үглөөе

Энхэ ябахадаа мартахагүйб.

Эдiiш даа, уугыш даа гэжэ

Эльбэн түнтүүем үнэсэдэг,

Эльгыем дүүргэн энхэрдэг

Эжым мордоһон байбал даа.

Хэды хоноод байхада,

Буряад заншалаа барижа,

Хээээдэшье бодохогүй эжыем

Бага нагаса түрүүтэй

Боориин боро хүрһэндэ

Булажа дуугүй бусабад.

Энэл үглөөнөө хойшо
Элдин дэлхэйн шэрүүниие,
Алгасагүй жама еһыень
Анхаран, ойлгожо захалбаб.
Үхибүүн сэдхэлэйм оёорһоо
Үнэтэй юумэн үгырбэ.

Алтан дэлхэй багшатай,
Ашата эгэшэнэр түшэгтэй
Аабагар бага наһамни
Адхаад нударгаяа үлэшэбэ.
Бэрхэшээл дабабал, хүнши гээд,
Байдал урдаһаам шэртэбэ.

ЭЖЫМНИ

Дайн соогуур тулиhanaа,
Далан табан зоболоноо
Зарим тэдыень хөөрэгшэ hэн,
Зула мэтэ эжымни.
Эрхэл ябааб эжыдээ –
Элдэб олон ажалдань
«Һүүлынь» болоод харайгааб.
Һананагүйб мүнөө оройдоо
Туһалагшань юм hэн гүб,
Тойбо татагшань гү, бү мэдэээ?
Малаан мориндоо мордуулаад,
Уһалаад ерэ гэдэгыень
Мүнөө болотороо ухаандаа
Уурхай мэтэ хадагалааб.
Наһанай ошохо тума
Налгай эжым һанаандам.
Толгой минии сайбашье,
Томоотой эжым сэдхэлдэм –
Энэ наһанайм хагдартар
Энэрхы эжым намтаяа.
Үри хүүгэдтэй болоод,
Үргэжэ, хаража һуухадаа,
Эжымни хэһэн буян
Энэ юм гү гэжэ шэбшэнэб.
Энэ тэрэдэ туһалһаар,
Энэ тэрые хайрлаһаар
Эдлэһэн юм даа, эжымни,
Энээхэн хэды наһаяа.

Найн даа!

Арбаадхан жэлдэ энхэрһэн
Алтанхан эжыһээм хахасуулбашье,
Ажабайдални, туршааш намаяа,
Ажабайдални, шалгааш намаяа,
Ажабайдални, хургааш намаяа,
Ажабайдални, найн даа!

Гасалан уйдхар үсөөрөөгүй –
Гансал сэдхэл хүйтэрөөгүй.
Эсэхэ, уйдаха гашуудахада,
Эльгэн улам нимгэрээ.
Ажалаар хурган үргэһэн
Ажабайдални, найн даа!

Эрын бэе олгоһон
Эжымни, бурхан эжымни,
Энэ наһандам найн даа!
Ногоотой хүрьһэнһөөн тулгалжа,
Нюрга найтай хүлэгтэ
Аһан мордоходом туһалһан
Анханайм найхан нютагни,
найн даа!

Дайнай үеын эжынэр

Хайруулаалта хатуу үедэ
Хонгор дуулим сэдьхэлээ,
Хамгаалаалта хамта хүбүүдтэээ
Хайрата Эхэ ороноо.
Эрын нугалха ажалые
Ээм дээрээ даагаалта.
Модошье отолхо хэрэгтэ
Мэргэн шадалаа харуулаат.
Үбһэнэй халуун үедэ
Үүрээр эртэ бодожо,
Үргэнэ нойроо мартажа,
Үдэршье, һүнишье шогшолдоот.
Арьяатантай, үбшэнтэй тулалдажа,
Адуу малаа хамгаалжа,
Амаа тоһодохо азатайдаа
Амидарха аргатай ябаалта.
Үри хүүгэдээ энхэржэ,
Үлгын дуу дуулаха
Үе забһаршье олоогүйт,
Үлэншье ябаһандаа гомдоогүйт.
Үзэхые үзөөлтэ эжынэр,
Үүлэтэ хэрзэгы сагта
Уран шүлэгөө бэшэһүү,
Үбдэглэжэ, тандаа мүргэһүү.

Ялас гэнэн наһамнай

414998
Закаменская районная централизованная
информационно-библиотечная система

Залуу наһамнай

Зээрэг унаган наһамнай
Зуралзан холодон талииба.
Зунай богони хүнидэл
Зурагас түргөөр үнгэрбэ.

Иимэл ха юм даа, юртэмсэдэ
Бурханай үршөөһэн наһан.
Иимэл ха юм даа, заяанда
Бодолоор омог хаһамнай.

Эрхим шамбай хаһадаа
Эхэ ороноо хамгаалжа,
Эрхэ уялгаа дүүргээбди,
Эсэбэ, элэбэшье – хатуужаабди.

Сэбэр буряад хүүхэдтэй
Сэнгэн ханилһан үемнай
Хагдаран холо үлэбэшье,
Хүгжэм болоод эрьедэг.

Эрьеын арһанда багтамаар
Эжэл нүхэрөө олообди.
Үри хүүгэднай мүндэлжэ,
Үргэн дороо өөбэйлөөбди.

Торгон үгөөр гоёожо,
Залуу наһаяа һанахабди.
Тоонто дулаан уургайдаа
Зальбаран, залиран үлэхэбди.

Богонихон болзортой наһандаа

Хабарай сэсэгтэл һалбараад,
Хагдараад һаладаг хубидаа
Хуха нуга хэлэлсэнгүй
Хангайдал баян ябаял.

Уйлуулаад, дуулуулаад үнгэрдэг,
Ургыдал анган хүгшэрдэг
Ута бэшэ наһандаа
Ууладал үндэр байял.

Алта мүнгэнэй хойноһоо
Унтаха нойргүй оролдобошье,
Алтан уужам дэлхэйнгээ
Ууган жама соо дабшаял.

Баяжахаш гэжэ суглуулаа һаа,
Барагхан ябаһан зангаа
Бардам болгон хубилгажархеод,
Бүүхэн сэдхэлээ буритуулаял.

Шэрүүн бүрүүл заяандаа
Шадалаараа зүдхэн дугшаандамнай
Хоһон сэдхэлтэй зариманай
Хобынь юундээ хэрэгтэйб!

Зүрхэмни

Эжын алтан умайһаа
Эхи абаһан зүрхэмни
Эдир багаһаа уяраар,
Элдэб эсые үзэбэлши.

Буурал найхан эжынгээ
Бусалтагүй мордон ошоходо,
Эгэшэнэрэй дулаахан альган соо
Энхэрэлдэнь хүртэн үлэшөө һэм.

Үбгэд хүгшэдые шарайшалһаар,
Үетэн нүхэдөөрөө һамаарһаар,
Альгаа холоон урмашаһаар,
Алтан дэлхэйдэ үндыгдөө юм.

Багшанарайл нангин хэшээлнүүдһээ
Бодолнуудни далижан боргожоһоор.
Дохин дохин баярлаһаар,
Дардам харгыда гарагдаа һэн.

Хоер жэлэй албанда
Хүйтэ, нойто амсажа,
Хүдэр танкын жолоодо
Халуу бүлээндэ ябагдаа.

Хадата Кавказай хүбүүдтэй
Хатуу нударгаа туршалсаһаар,
Хани үнэн нүхэдтэээ
Хүсөөг хилээмээ хубаалдаабди.

Багшанарай дээдэ хургуулида
Бурядхан аятай басагадаараа
Эрдэмтэ багшанараа соносоһоор
Эрхим хаһамнай үнгэрөө.

Хори гаран жэлнүүд
Холодон саашаа талимба.
Үндыһэн сэсэн хүүгэд
Үргэн замуудаа шэлэбэ.

Эдэ олон жэлнүүд соо
Эршэээ алдаагүй зүрхэмни
Сухарилта мэдэнгүй хатуужажа,
Сээжэдэм уяран сохилно.

Сэсэн хүнэй ухаанһаа

Сэсэн хүнэй ухаанһаа
Сасаран толорһон элшэхээнъ
Сэдьхэл зүрхэмни жэгнэгдээд,
Сансараар дэлин зоригжодог.

Хоб гүжэрөө туугаашадай
Сээжым тунгалаг бодолдо
Шорой богоо шэдэлхэдэнь,
Хамажа, арилгажа зободогби.

Һайрхуу абаритай зариманай
Хорон үгөөр хадхахада,
Үншэн үрөөһэн сэдьхэлэйм
Үбшэн һэргэн яншадаг.

Буурал тэнюун үбгэнэй
Бэрхэшээлтэ һаһаяа хөөрэхэдэнь,
Гашуун заяанайнь харгые
Гаталалсаһан мэтэ болодогби.

Найдамтай налгай хүгшэнэй
Наһандаа үзэхэһөө хэлэхэдэнь,
Уршалаада гоеогдоһон эжытээе
Уулзаһан шэнги уярдагби.

Намтар

Балайшые ехэ хүгжөөгүй
Байдалай баяншые бэшэдэ
Буряад малша айлайда
Би түрэнэн ушартайб.
Эжымни дулаан энхэрэл
Эртүүр гэнтэ таһалдашоо,
Эдир наһанһаам эхилжэ,
Энхэрэн хайрлаха эгэшэмни,
Энэ болгоһондонь баяртайб.
Өөрын ухаа залгуулжа,
Өөрын нюдөөр шэртэжэ,
Орёо ехэ ажабайдалые
Ойлгохые би оролдооб.
Олон яһатан нүхэдөөр
Оронойнгоо амгалан тайбание
Оролдожо сахин ябалсааб.
Оюутан бэрхэ хүбүүдээр
Эрдэмэй һургуулиин үүдые
Эсэнгүй татан дүүргэлсээб.
Хүниие доромжолхо бодолгүйб,
Хүндэ доромжолуулжа ябахагүйб.

Хүдэлмэрийн хүнгэниие шэлээгүйб,
Хүгжэмэй найханиие шэлээб.
Ажабайдалай хүндэ сохилтонуудһаа
Айжа доро унаагүйб,
Урагшаал алхалааб зүрхэсэн,
Үелһэн гансаяа золгооб,
Үншэрһэн хүүгэдые хайрлааб,
Үеынгөө нүхэдөөр зугаалааб,
Үбгэдэй юрөөлһөө хүртэлсөөб.

Амилан ерээб, гомдоногүйб

Дүшэн дабаанай үгсүүртэ
Дүтэлөөб гэжэ мэдэрхэдээ,
Дүрөө дээрээ үндыхэдэн,
Дуулан, гуниглан дугшуулнаб.

Угаа сэнтэй нүхэдөөрөө
Уяран, хөөрэн нуухадаа,
Улаан шунанайм урасхалай
Ульгам болоһые ойлгоноб.

Зоболондо дарагдан унангүй,
Жаргалда дашууран гэдынгүй,
Зон соогоол ябаха
Зориг хүсэл бодолтойб.

Аршаанта арюун нютагаа
Аялга дуундаа магтахаяа,
Ашата эжынгээ хэбэлһээ
Амилан ерээб, гомдоногүйб.

Сэсэн буряад арадайнгаа
Сэнтэй баян түүхэдэ
Сог зали нэмээлсэн,
Сүхэрэнгүй замаа гаталхаб.

Залинта аадар

Зургаатай юһэтэй хоёрто
Зоболонто үдэр тудaa нэн.
Залинта, хаанта тэнгэри
Зандараад ууртаа абтаба,
Хэтээ шудараад сахилба.
Хабхар, харанхы байбашье
Гэрэл сасараад бадарба,
Галта дайндал үзэгдэбэ.
Буряд урса гэрэйнгээ
Будаагүй шалыень дэрлэжэ,
Эжыень ходол хануулдаг
Эжэл хонин хүнжэлдөө
Энэ хоернай бухажа,
Эхээ нанан шэшэрнэд.
Талаан золгүй хоернай
Тарни мэгзэм шэбшэнэд.
Сахилан зандархан тэнгэрийн
Сээжэнь уударба янзатай.
Агуу хүсэтэ байгаалиин
Аяг аашань аймшагтай,
Алтан эхээ, түшэгөө
Алдаһан нюдэд нулимсатай.

Үе сагни

Үе сагни намайе найжалнагүй,
Үе сагни намаяа туршана,
Дүнэн наһандаа дүтэлжэ ябахадаа,
Дүүрэн эрхээр эрьен харанаб.
Хэгдээгүй ажал, дүүргэгдээгүй хүсэл
Хэды зобооноб эльгэ зүрхым.
Хүнжэлэйнгөө зэргээр хүлөө жиижэ,
Хэхэ ажалгүй хүйһэндөө нелбожо,
Хэзээ нэгэтэ хэбтэһэнээ һананагүйб.
Хүлһөө дуһаажа олодог хилээмэнэй
Хэды сэнтэйе багаһаа ойлгооб.
Үе сагни һудаһадтамни сохилно,
Үе сагайнгаа ямарааршье хубилхада,
Үнэн һэшхэлни хубилхагүй хэзээдэшье.
Үе сагайнгаа хүшэр болоходо,
Үе сагтаяа эбсээд ябанагүйб.
Дүлэн мэтэ соробхилоод, сэдьхэлни
Дэмбэрэлтэ хэрэгүүдые бүтээхым уряална.

Хүнэй наһан

Оог хашхараа табиһаар
Оршолонто юртэмсэдөө ерэнэбди.
Ашата эхээ зобоогоод,
Алтан умайһаань унанабди.

Борьбо дээрээ бордойторнай
Баабай эжымнай тулгуури.
Үншэн хэнзэ үлөөшэдтэ
Үлгэн дэлхэймнай хургуули.

Хүшэр дабаануудые гаталхая,
Нэжэглэнгүй амилан буунабди.
Хоргодоод хардадаг гасаланда
Харбуулан гэнтэ бүдэрнэбди.

Хүүгэд багашуулаа үргэжэ,
Һүни үдэргүй сэдхэхэдээ,
Хэзээдэшые нюргаа тэниилгэжэ,
Һанаа амархан һуухагүйбди.

Эжын сагаан хүмбэйһөө
Эхи абаһан бидэнэр
Архи тамхиин шуналтай
Алгасаха арга үгүдэнэбди.

Ядуу хүндэ байдалай
Ялас гэдэг наһые
Хүндэтэй сэгнэжэ үнгэргэхэ
Хүнэй өөрынь сэнэгһээл.

Наһан

Амилан ерэнэн ганса наһамнай
Хагдарха тээшээ аргагүй яарадаг.
Алтан дэлхэйн жама соохоно
Хэдыхэншье жаргахамнай бэшээтэй гээшэл.
Уйлуулха, дуулуулха энэ наһамнай
Юртэмсэ дэлхэйдэ юунэй түлөөб?
Ундан, хоол хубсаһанай хойноһоо
Ухаа мэдээгүй гүйлдэнэмнай хайшааб?
Урин налгай энеэдэн шэнги,
Уужам сагаан сэдхэл мэтэ,
Хабарай урихан сэсэгүүдтэ адли
Хайран наһамнай байхаа яагааб.
Мүнхэрхэ бэшэ энэ наһые
Түхэрээн дэлхэйдэ эдлэнэн бидэнэр
Хайлан ошохо хабарай саһандал
Хүсэлжэ сэгнэхэ зоригтой ябаял.

«Гуниг дүүрэн дэлхэйдэ»...

Гуниг дүүрэн дэлхэйдэ
Гунхуулан, хүрмүүлэн бодолоо
Гунхаг гунхаг гэшхэлжэ,
Газарһаа дэгдэн ниидэнэб.
Эгэшэ, аха, нүхэдэй
Энэ дэлхэйһээ халихада,
Иимэл ха юм даа гээд,
Инаг агуу дэлхэйн
Шэрүүн жамые ойлгоноб.
Сэдьхэлэй оорто нюугдаһан,
Сэнтэй арюун бодолоо
Сэбэр зандань бөөмэйлжэ,
Шэбшэн шэбшэн һалирнаб.
Нүхэдэй хэһэн тухые
Агшан зуурашые мартангүй,
Нангинаар дээшэнь үргэжэ,
Наһандань жаргал үрезэнэб.
Холын хараагүй зариманай
Хатуу үгөөр шэрбэхэдэ,
Үншэн эрэмдэг сэдьхэлэйм
Үбшэн гааран хэргэнэ.

Үелжэ наадан үндыһэн
Үетэн нүхэдэйш зариманай
Үгэгүй, зугаагүй болошодонь,
Үбшэнтэйшье һаань тэсэгдэнэ.
Үнгэ зүһэ абарияа
Үдэр бүри хубилгангүй,
Үгтэһэн тоотой һаһаяа
Үнгэргэн, зальбаран дугшаял.

Аршаан төөбийи —
түшэгни

Аршаан төөби

Амгалан тэнюун булта ажаһуухыемнай,
Алдуу эндүүгүй замдаа ябахыемнай
Алдангүй хаража, сахижа байнал
Арюунаар бурьялдаг Аршаан төөби.

Үбшэ зоболондо туданан зоной
Үнэн зүрхэнһөө зальбаран мүргэхэдэ,
Үбшэ зоболониинь зайлуулан сарадаг
Үльгэртэл һайхан Аршаан төөби.

Тойроод һалбараа шэмэг байгаалииень
Тоонгүй зариманай гэмтээжэ муулуулбал,
Хатуу шангаар хэһээн байдаг
Харьяд сэхэ Аршаан төөби.

Шууяа шэмээндэ саанаһаа дурагүй,
Шэрүүн үгэнүүдые тэсэхэ аргагүй,
Сэбэр сэдхэлтэйшүүлые үргэн дэмжээд,
Сэсэглээд бадараа Аршаан төөби.

Үглөөгүүр

Хоёр голой арюухан
Хүгжэм доро дууража,
Хурмаста ууладаа тэбэрюулхэн
Хонгоодор нютаг हुняана.

Холын зониие угтажа,
Хайра туһаяа үзүүлдэг
Ходол омог зантайхан
Хүүхэн Бүмбэ эмнинэ.

Нарһатын доро байратай
Нарин жэбжэгэр гуран
Буухиран буухиран харайжа,
Буряд нютагаа һэрээнэ.

Үе сагуудай түшэг –
Үнеэнэй тугалдаа мээхэйржэ,
Үүгэнэн байжа хүхүүлхэдэ,
Үдэрнай зохидоор эхилнэ.

Хүүхэн Бүмбэ

Хүүхэн Бүмбэ! тандаа
Хүрэжэ зорин ерээлби.
Хайра туһаа үзүүлжэ
Харалсан байгыт, шүтэнэлби.

Эди шэди дэтнай хүгэдэжэ,
Эдэгэн бусахаа этигээлби.
Гансахан наһанай болзорто
Гасаланда туданан хүнүүдэй
Үбшыень ходолон хаянат,
Үндэр хайраяа хүртээнэт.
Уран зураг хадаһаань
Уяран дохиһон сэсэгүүд
Урматай ябыш гэлдэжэ,
Ухаанда бодол түрүүлээ.
Хурсахан үбэрэй ногоо
Хурданхан гураниинь шэмхэлээ
Дуунһаа, шууяанһаа тэрьелэн,
Далдашы орохоо яараагүй.
Хаража байхада һайхан лэ
Хадаяа шэмэглэнэн гүрөөһы.

Тэршээ горхониинь шолшогоноо,
Түбшэн Зэдэдээ тэгүүлээ,
Таалан эльбэн харайгаа
Томошье, багашье шулуудаа.
Мүшэр хүдэлгөөд нэбшээн
Мойһонойнь хангал тараагаа.
Монсог эреэхэн жэрхинь
Модон өөдөө тэрьелээ.
Эхэ сэсэн байгаалиин
Эхин жамые эбдэнгүй
Эбтэй элүүр амидарха
Эхиниинь эндэнээ байгаа гү? –
Эрьен ерэхэб золгооройт.
Хүүхэн Бүмбэм, баяртай,
Хүрөөд бусахаб, угтаарайт!

Аршаан төөби

Адха шулуунай забһараар
Аажамхан салгидан бурьялдаг,
Арюун Бүмбэ алдартай
Аршаан төөби – түшэгни.

Үлбэршье, элүүршье хүнүүдэй
Үбдэглэн, һүгэдэн хүндэлдэг,
Алагхан зүрхэндэм мүнхэхэн
Аршаан төөби – абарални.

Гар хүргэгдөөгүй байгаалинь
Гоеор һалбаран харагадаг.
Ашата элинсэгэйм хамгаалһан
Аршаан төөби – баялигни.

Аласай харгыда бүдэрэнгүй
Алхалыш гэжэ үдэшэдэг
Алтанхан дэлхэйдэ гансахан
Аршаан төөби – сахюусамни.

Хүүхэн Бүмбын домог

Агаар уна голнуудай
Ариг сэбэр байхада,
Хадын шэмэтэ ногоондо
Хандагай бугын олондо,
Ангууша малша элинсэгни
Ангай хурдые торгоожо,
Амияа залган ябахадаа,
Амандаа хэшэгтэй байгаал даа.
Холын тэрэ сагуудта
Хонгоодор хүбүүдтэ олдоһон,
Харьялһан булаг аршаанууд
Хамагтаа туһаяа мэдүүлээ.
Газар нютагаа гамнаһан,
Гэрэлтэ элинсэгээ дурсахадам,
Дуун ажал хоероо
Дээдын жаргал болгоо һэн.
Элинсэгым энхэрэн үргэһэн,
Эрдэни мэтэ нютагыем
Абаран харан сахилсааша
Аршаанай эзэндэ мүргэхэм.

Залуухан сэсэг наһандаа
Заяата нүхэрөө золгонгүй
Мүшэн боложо толотоһон
Мэргэн шэдидэнь һүгэдэхэм.
Баянай бардам хүбүүндэ
Баруун гараа үгөөгүйл,
Дурлаһан инаг гансаниинь
Дулаахан альгыень адхаагүйл.
Тэрэ гэнэнһээ хойшо
Тэбхэр жэлнүүд үнгэрөө,
Аршаан булагай харьялаанда
Алтан хүнэнһэниинь мүнхэрөө.
Хүүхэн Бүмбэ! Хүүхэн Бүмбэ!
Хүн зоной байдалда
Хайра туһаяа асаржа,
Хэшэг буяниинь дэлгэрээ.
Урдын урда саһаа
Уулата нютагыем энхэрһэн,
Хүүхэн Бүмбэ тухайгаа
Хөөрэн дуугаа татахалби.

Найдални, хүсэлни

Буряад хэлээ үргээл

Төөрижэ ябаһан арадам
Тэхэрижэ ерэхэ гү одо заяан?
Түбидэ нэрээ алдажа,
Тэнэжэ хэды соо ябалтайб?
Бэшэг номгүй гэлсүүлжэ,
Буряад нэлэнхы таладаа
Буруу үзэлтэ арад соо
Баһуулжа ябаһанаа һанаябди.
Ондоо хэлэнэй хорхойдо
Домогто хэлээ бү алдаял,
Одон шэнги яларуулаял
Олон арадуудай хэлэн соо.
Оюун бэлигтэй арадни,
Ондоо зоной заншалда
Орон орожо бү һалаял,
Омог зангаа үргээл.
Буряад хэлэндээ урбаһан,
Буряад сэдхэлээ алдаһан
Богони бодолтой хүнүүдээ
Бусааха аргаяа бэдэрээл.
Архи тамхинай манан соо
Алдажа нэрээ бузарлахые
Анхан элинсэгнай заяагаагүй
Арюун һургаалынь үлэнхэйл.

Юрын лэ дуушанби

Юрьеэтэ хүлгөө юртэмсэдэ
Юрын лэ нэгэ дуушанби –
Үри хүүгэд, ашанартаа
Үгын найниие хэлэгшэньби.

Сэсэгтэ ногоон дэлхэйн
Сэсэншье, шэрүүншье жамыень
Сахижа бодолтой ябыт гээд,
Саг сагта һануулагшаньби.

Үдэр бүриин хэрэгүүдтэ
Үргэн ехэ байдалаа
Сэгнэжэ зохеон ябыт гээд,
Сээжэһээ этигэн гуйгшаньби.

Хооһон үгэ холбонгүй
Хайрата буряад хэлыем
Хүгжөөн дээшэнь үргыт гээд,
Хододоо мүнхэ захигшаньби.

Аха үетэнэй габьяе
Алтанһаа үлүүгээр сэгнээд,
Мүнхэ сэдхэлдэ этигээд,
Маани мэгзэмээ уншагшаньби.

Басагамни

Алтан дэлхэйдэ мүндэлхэдэш
Аргагүй досоогоо баярлааб.
Альган дээрээ бөөмэйлэн,
Аба эжы хоёршни
Аажам дэлхэйтэй танюулхалди.
Хүлдэ орон тулюурханаар
Хүлөө татан ябахашни
Хэмгүй баясан ябаналби.
Хүнгэн бэшэ ажабайдалай
Хэдэн олон харгы руу
Хүлөө татажа эхилбэлши.

Буряад хэлэмни

Буряад хэлэндээ, баян хэлэндээ –
Бурхандаг шүтэн замдаа давшанаб.
Хүлгөө юртэмсын ямаршые захада
Харамнан, хайрлан аялгыш абархайб.

Хангал сарюун ая гангадаг
Хүгжэм долгинодо үлгйдүүлэн эбхэрээд,
Хүн бүхэнэй зүрхэнэй хүбшэргэй
Хүдэлгэн, дайран ханхиныш мүнхэ.

Хоер нюдэнэйм харасын хурсада
Монсон эрезэнэйм сохилоо сагта
Хабсагай уулада торон тогтонгүй
Мянга түмэнэй сэдхэлдэ халбарыш.

Ами наһантай сэнтэй хэлэээ,
Алтан үлгы Буряад дайдаяа,
Хэтын хэтэдэ халбархынь үреэгээд,
Хожомойхии һанан зальбаржа һууһуу.

Хайнаг сар

Нарагар хурса эбэрнүүдтэй
Хайнаг дошхон сарнуудтаа
Харайса дундань мордожо,
Хохир шабааһа зөөдэг нэм.

Үбһэ тэжээл шэрэхэдээ,
Шандааһа хүсэниинь шанга нэн.
Үхэр малай ажалда
Үндэр туһань тиимэ нэн.

Абаряар дошхон байбашье,
Ажал хүдэлмэри нугалалсаһан
Ажалша тэрэ сарнуудни
Алтанһаа үлүүгээр һанагдаа.

Мүнгэн

Мүнхэ үгэһөө ондоо
Мүнгэн ехэшые хэрэггүй.
Дали намда үгышые наа,
Далижан дэгдээ үгэнүүдни.
Хобшын үгэдэ этигэнгүй
Хүүгэдэй урин нюдэд сооб.
Дулаан газар бэдэрэнгүй
Дуушын харгы шэлэнхэйб.
Дуугүй талаяа дууряжа,
Дуугайшые ябахые һанагшаб.
Торговля наймаагаар яахамнайб,
Тэршээ хүүгэдэй урдалби.
Хүбхэгэр ехэ мүнгэтэндэ
Хүнэй сэдхэл байха гү?
Гасалан, гашуудал үзөөшэндэ
Гараа һарбайхань хүнгэн гү?
Мүнгэн, мүнгэн, мүнгэн –
Мүнгэнэй хойноһоо орошодто
Ямар сэгнэлтэ үгэхэбши?

Яһала олоноо шулажархёод,
Ялагар техникэдэ һуунхайнууд,
Ямбатай омог бардамууд.
Юрэдөө, бурханай хэлээшээр,
Юрьеэтэ энэ юртэмсэдэ
Мүшэн шэнгээр яларха
Мүнхэ дэлгэр сэдхэлһээ
Мүнхэ юумэ үгы лэ.
Хайшаа булта яаранаб даа? –
Гансал асуудал тамална,
Гэрэлтэ этигэл уряална.

Юумэн бүхэн мүнхэ гү?

Залуу сэбэр наһамнай
Зурагас гэхэнь харамтай.
Шамбай шиираг бэеымнай
Шандааһан һуларха заяатай.
Ялагар салагар ордон
Барихам гэжэ оролдонхаар,
Яһалхан налгай сэдхэлдээ
Байгуулаад ордон гоёомоор.
Бодол һайхан сээжэтэндэ
Боргожон далижаад дэгдэхэл,
Бодолоор тулюур зариманда
Баһуулжа, этэрүүлжэ болохол.
Тама бээмнай хүрьһэндөө
Таран задаран амархал.
Дэлхэйн мүнхэ байхал һаа,
Дэлиһэн үгэмнай мүнхэрхэл.

Найдал

Хара сагаанай тэмсэл соогуур
Хүнүүдэй дунда ябагдаа.
Найхан сэдхэлтэ хүнүүдээр нүхэсөөд,
Наруул тээшэ зоригдоо.

Эрэ хүнэй жолоо ута –
Элдэб зонтой ушарагдаа,
Абари найнтайнь үгээ ойлголсоод,
Алтан дэлхэйдэ найдагдаа.

Сэдьхэлэй үгэ

Хэн нэгэндэ өөдэрхэжэ,
Гомодхоон сэдьхэлынь муухайраагүйб.
Харюу үгэхэ шадалтайдаа
Гэдэгэр мундууда баһуулаагүйб.

Дүрбэн зүгэй халхинда
Үлээлгэн, шэрбүүлэн ябахадаа,
Дүтын нүхэрэй урбалтые
Үрэхидэг түймэртэй жэшэлтэй.

Нэгэ нүхэрэй урбахата,
Үбшэнтэйшые һаань тэсэлтэй.
Номгон даруугай эм үгые
Үндэрөөр сэгнэн ябалтай.

Гунигтай, шархатай сэдьхэлдэш
Дабһа адхаашад олдохол даа.
Ганса үдэрэй бодолтон
Дошхон дорюунаар загнанал даа.

Наруул номгон абаритан
Хадата нютагтам дутаагүй.
Хараса бүхэнһөөнь уяржа,
Хайлан хабаараа дуулахалби.

Шүлэгни-хүлэгни

Шүүдэртэй ногоон байхал даа –
Шүлэгни-хүлэгни, умбаарай,
Хүшэршье, хүнгэншье байхал даа –
Харгыдаа бүүхэн бүдэрөөрэй.
Шэмэрүүн хүйтэнэй сагые
Шэнээ тэнхээтэй дабахаяа
Хэнээ дээгүүр хүльбэржэ,
Хүсэтэй болон нэргээрэй!
Шүлэгни-хүлэгни, жорооеш
Жэнхэни аялгаар магтаналби.
Шүлэгни-хүлэгни, найбарыеш
Жэргэһэн шубуунтай жэшэнэлби.
Дэлһээ хиисхүүлһэн хатарыеш
Дуран, жаргал болгонолби.
һалхин хурдан оодорыеш
һайхан тээшэ заланалби.
Шүлэг-хүлэг эрдэнидээ
Шүтэн һаһандаа ябахалби.
Олон мүрэн гашуудалые
Оломоорнь дабан гарахалби.

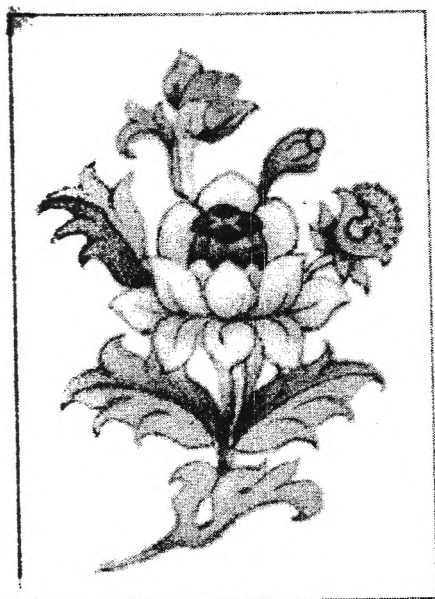

Хүсэл

Эгсэ үндэр уулынгаа
Эрмэг дайран ниидэдэг,
Эрэлхэг хүсэтэ бүргэдтэл
Эрхэ сүлөөтэй байдаг найб.

Хатуу шулуун хаяатай
Хамхархагүй,
        дабагдахагүй хабсагайдал,
Хатуужан, тэмсэн гэшхэлжэ,
Харгы замаа гаталнайб.

**Инаг дуран —
дуунайм эхин**

Шамдаа

Наһанайм харгы намаалуулжа,
Нажарай сагта золгоолши
Ангаһан сэдхэлыем һэргээжэ,
Амидаралай ульһа нэмээлши.
Хүүгэдээ үргэн тэнжээжэ,
Хүн болгохоо зобонолши.
Нангин иимэ хүсэлыеш
Наһанай харгыда дэмжээлби.
Эхэ мэтэ энхэрэлшни
Эльгэ зүрхыем эмнэнэ.
Урин налгай харасашни
Уужам болгоно досоомни.
Түшэн дурлалсан ябахата
Таабари бэшэл наһамнай,
Сагай хүшэр дабаае
Сугтаа дабахата хүнгэн лэ.
Томожон, түшэлсэн ябаял даа –
Таабари бэшэл байдалнай.
Шалгалта табиһан дабаануудаа
Шадал аргаараа дабаял даа.

Буряад басаганда

Хүбхэлзэн долгилһон сээжэмни
Хүбүүн сэдхэлэйм хүсэн лэ.
Сарюун налгай харасашни
Сог залиим бадарааг лэ.

Зохид арюун шарайшни
Зүрхэнэй хүбшэргэй дайрана,
Угһаа хирүү абаришни
Уужам дайдаяа һажаана.

Үдхэн хангал үһыешь
Үнэсэн үнэсэн жаргуужаб.
Улаахан жэмэс уралыеш
Ундалан шэмэн таалуужаб.

Арбан зөөлэн хургыеш
Аалин адхажа абуужаб.
Дуугайл, дуугайл зогсоорой,
Дуунайм эхин болоорой.

Наһанайм нүхэр

Хуби заяанай харгыда
Ушараалби шамтаяа инагни,
Хуушан дэлхэйн жама соо
Угайнгаа мүрөөр дабшая.

Аятай зөөлэн үгөөрөө
Алдуу эндүүем заагаарай.
Хүшэр сагай тудахада,
Халуун сээжэдэм нэнгээрэй.

Хоёр хушуун үринэрөө
Хайрлан тухашаран ябахатаа,
Түгшүүритэ юртэмсын юрьеэһнээ,
Тэмтэржэ бүүхэн сухаряарай.

Хубсаһа хунарыем арилгажа,
Хирэгүй болгоод харбайхатаа,
Сээжэ доторойм баярлаһые,
Сэнтэйл нүхэрни, мэдэрээрэй.

Зарим нэгэ үдэртэ
Залхуутай шангаар хэлэнхэндэм,
Зобожо сэдхэлдээ гомдонгүй
Зүрхэлжэ намаяа хүлисөөрэй.

Эрьенсэг дэлхэйн элдиндэ
Эжэлшэжэ ханилһан инагни,
Байхалби наһанайш тулгуури
Байдалай долгиндо, найдаарай.

Налгайхан инагни

Зорижо замдаа гарабалби,
Золтойхон омогтой гарабалби.
Залуухан налгайхан инагни,
Зобоонгүй сэдхэлээ байгаарай.

Ульгамхан хүлэгтөө мордоболби,
Урагшань ухаагаа залабалби.
Урихан илдамхан инагни,
Удааран байхагүйб – угтаарай!

Сарюухан бодолдо абтабалби,
Сэргэнээн жолоогоо тайлабалби.
Сэнгэмээр хүхюухэн инагни,
Сээжэнээ уяран угтаарай.

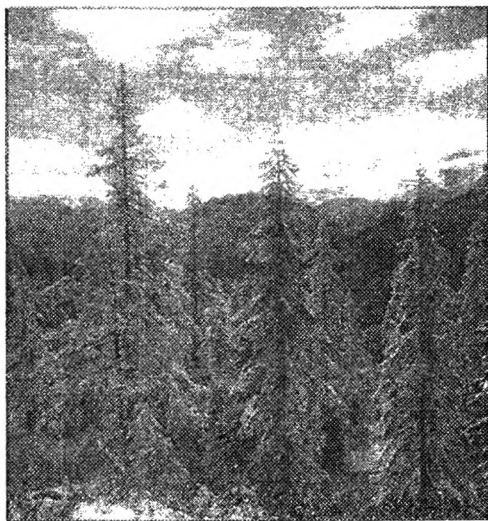
Хүлэгэй найханда мордоболби,
Наруулхан харгыгаа нунгабалби.
Хүүгэдым энхэрхэ инагни,
Наатангүй бусахаб – угтаарай!

Наһанай баяр

Нажар байгаа, дулаан үе –
Наһанайм нүхэр уулзаа бэлэйш,
Налгай гоёор угтаа бэлэйш,
Наранай элшээр жэгнээ бэлэйш!
Гунигта үенүүд мартагдан,
Гансал шамдаа найдагдаа.
Зэдынгээ зохидхон харьялаанда
Зугаалыш гэнэм һанагдаа.
Наһанай энэ харгыда
Найдамтай гансаяа золгохоб гэжэ
Найдажал ябаһам ушартай –
Нарата дэлхэйдээ баяртайб!
Хүтэрэлдэн ябаһан хаһамнай
Хүнүүдэйл хубитай адлихан.
Хүшэрхэн сагууд байгаашье һаа,
Хубаалдан хоюулаа дабаабди.
Үншэржэ үндыһэнөө мартажа,
Үбэртэш эрхэлэн нэнгэнэлби,
Үри хүүгэдээ энхэрхэдэш,
Уяраад дуугайхан ябаналби.
Табинхан наһанайш жаргалда
Таалажал шамаяа һууһуулби.
Томоотой налгай зангыеш
Тоотойхон наһандаа сэгнэнһүүлби.

Дуулан ябадаг нүхэдни

Нюрга үндэр Аха

Айлшалбаб Аха нютагта –
Абарга шулуун хабсагайһаан
Унан салгидаһан аршаанайнь
Угтан сүршэһэндэ баярлааб.

Эрхим хүбүүдэйн альгые
Эльгэ нимгэржэ адхабаб.
Хун шубуундал арюухан
Хүүхэдэйн аялга шагнабаб.

Нюрга үндэр Ахын
Нюусануудын таахань хүндэл хаш.
Бодолоор охор хүнүүдэй
Багтамаар бэшэл нютаг хаш.

Мэлмэн нюдэн нуурнуудын
Мэлмэрэн нугаһадаа бүүбэйлөө.
Хурдан сэбэр горходын
Хүнүүдэйн абари һануулаа.

Ахын хурдан хүбүүнэйдэ
Аяга сайдань уригдабаб.
Архиинь хатууе амсажа,
Аятай зугааень сонособоб.

Хүл хүнгэн хүлэгүүдэйн
Хүгжэмтэ урилдаа гэршэлбэб.
Хүлэгэй дээжэ хүлэгтэнь
Хүлгөөн сэдхэлээ хүгэдэбэб.

Анханһаа барилдааша изагууртай
Ахын хүбүүд шуран лэ.
Аляа инаг зугаатай
Ахын хүүхэдтэ дурламаар лэ.

Домогоор дэнзэлһэн Аха
Дуулан жаргахаар һайхан лэ.
Гэгээн бодол түрүүлдэг
Гэсэр хаанай орон лэ.

Наруул гуниг

Эжын хормойдо зууралдаад,
Эхин алхамаа хэһэмни
Эрхэ багымни үдэрнүүд
Энэл наһандам һанагдаа.

Нарай багахан тугалнуудаа
Угжан дадхаажа туһалжа,
Нангин буурал эжынгээ
Урматай туһамаршань бэлэйлби.

Хонгор сагаахан хонидоо
Хотойн нэмжыһэн таладаа
Харан эрьюулэн харайһан,
Хаһам сээжэдэм һанагдаа.

Бага Талынгаа баянһаа
Буян хэшэгһээн хүртэжэ,
Ульгам зээрдээрээ табарһан,
Унаган наһамни һанагдаа.

Зунай халуунда залирхан,
Зоболонто эжымни нюдэнүүд
Түхэреэн захагүй оршолондо
Тэрэл зандаа харагдаа.

Хөөрхэн үринэрэй тэнжэжэ,
Харгы замуудаа шэлэхэдэ,
Далай мэтэхэн байдал соо
Дуугүй уяржа ханагдаа.

Олон ухаата нүхэдэйм
Одоо дулаахан үгэнүүд
Ульһа сэдхэлдэм нэмээхэдэ,
Урагшаал, урагшаал зоригдоо.

Дууша нүхэдни

Халуухан дулаахан эльгэнэй
Хүбшэргэй дайран дуулахадаа,
Харагдаад байдаг наһамнай,
Хамта ябаһан нүхэднай.

Бууралхан эжын умайһаа
Буужа ерэнэн бээмнай
Тэмсэлтэ байдалай шалгалтые
Тэсэн дабажа хатуужадаг.

Буряад сэсэн арадаа
Магтаха гэнэн бодолнай,
Буряад нэлэнхы дайдадаа
Мүргэхэ, зальбарха сэдхэлнай.

Хүүхэн бэхын долгиндо
Хайрлан үлгэдэн нуухабди:
Хүгшэншье, залуушье эжынэрээ,
Хүнгэншье бэшэ байдалаа.

Хабтагай саарһа эрезэлжэ,
Ханата гэртээ дуурахадаа,
Хүнэй наһанай таабариие
Хүсэлжэ, таажа яданабди.

Дүлэтэ хүлэг наһанай
Дүрөө дээрэхи үедөө
Жороо хатартань найдажа,
Зориг ехэтэй шармайе.

Сугтаа нураһан басагадтаа

Сэсэгтэл арюухан басагадни,
Сугтаа эрдэм шудалаабди.
Банзаровай эрдэмэй гуламтада
Баяртай, согтой нураабди.

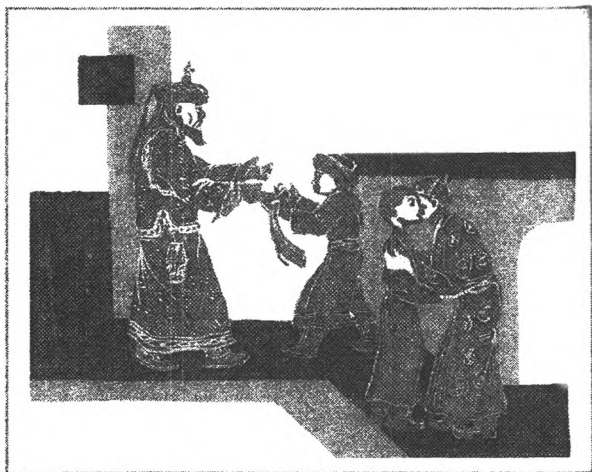
Олон олон багшанараа
Ой ухаандаа оруулжа,
Ошоһон жэлнүүдээ бусаажа,
Омогорхон, һанан нууял даа.

Сессийээ сесси хүрэтэр
Студентнэр хүхюу бэлэйбди.
Сессиеэ дорюун тушаажа,
Сэнгэжэ шададаг бэлэйбди.

Хүүгэдэй бэлигые үргэжэ,
Хүсэл эрмэлзэлынь дэмжэнэбди.
Эхин замдань туһалжа,
Энхэрэн, юрөөн үдэшэнэбди.

Сэсэн бодолтой басагадни,
Сэлмэг гуниг дайрана гү?
Дулаан мийэрэлэй жэгнээн соо
Дуулан, уяран зугаалаял.

Сагаалгамнай мантаяал

Хонин жэл

Номохон номохон Хонимнай
Налгай жаргал асараг лэ.
Номохон сэбэр сэдьхэлдээ
Нютагаа шүтэн мүргээл.

Хүбхэгэр хүбхэгэр Хонимнай
Хуурмаг юумэ сараг лэ.
Дулаахан дулаахан сэдьхэлнай
Дуранай толо сасаг лэ.

Хэшэг хэшэг хонимнай
Хэтын эрдэни бэлэйл даа.
Сагаахан сагаахан сэдьхэлнай
Сагаймнай тулгуури бэлэйл даа.

Бүмбэр бүмбэр хонимнай
Буржагар хурьгадаа дахуулаг лэ.
Баянхан баянхан сэдьхэлнай
Багашуулаа үргэн далижуулаг лэ.

Сагаан нара

Буддын шажантай ардтам
Буужа ерэбэл Сагаалган –
Буян хэшэгынь дэлгэрүүлжэ,
Байдал нуудалынь шэнэлбэ.

Далайдал баян эжыгээ,
Ууладал үндэр абаяа
Дохин байжа золгонод
Урган үндыһэн үринэрынь.

Сагаан эдээнэй байгаал наа,
Сагаалган найрнай мантаяал.
Сагаан сэдхэлэй мүнхэл наа,
Сагааран найжархал байдалнай.

Архи тамхияа ехэдүүлжэ,
Айл аймагаа бузарлангүй
Хүртэхыень найханаар хүртэжэ,
Хүдэлгэн нууял сэдхэлээ.

Буян хэе

Үндэр наһа наһалһан,
Үбгэд хүгшэдые хүндэлэе.
Юрөөлыень шагнан тогтоожо,
Юумэн бүхэнии анхарая.
Үндэр ехэ үрезлыень
Үдэрэй сагта мартангүй,
Үри хүүгэдтээ дамжуулая,
Үргэн замдань гаргая.
Амитан бүхэниие хайрлажа,
Ами бэеыень абаржа,
Алтан дэлхэйдэ ябаа бол –
Арюухан байхал харгымнай.
Үншэрһэн хүүгэд хайратай –
Үндылгэн үргэн тэнжээжэ,
Үгын дулаанаар энхэржэ,
Үндэр буянда хүртэе.

Сэдьхэлэй зорюулганууд

Уяран шаналнаб

(Нина Цыреновна Будаевада)

Нагасым үринэрэй табадахи
Налгайхан зантайхан Нинамни,
Нарата юртэмсээ орхиболши,
Намдаа дахин бусахагүйшни.

Сэсэгтэл шарайеш харахагүйб,
Сэнгэжэл шамтаяа зугаалхагүйб.
Сэгнэжэл намаяа ябадагыеш
Сахижал ябаагүй гомдолтойб.

Ялас гэнэн наһандаш
Ямбалжа шамаяа үрдээгүйб,
Эхэнэрэй дээжэ бэлэйлши –
Эльгэлэн уяран шаналнаб.

Багшынгаа хургуулида баяртай
Бултандаа хүндэтэй бэлэйлши.
Баянхан уужам сэдьхэлээ
Бадараан бидэндээ дэлгээлши.

Буусахан нютагтаа мүнхэржэ,
Борохон хүрьһэндэнь нойрсонош.
Урихан шэгтэй сэсэгүүдшни
Уйдаад нэбшээндэ гунхана.

Үетэн нүхэдэйш зугаада
Үгылжэ шамаяа магтуужам.
Үринэрэйш һайхан заяае
Үргэлсэжэ, харалсажа ябуужам.

Хүнэй наһан

*(Доржиева Галина Цыденовна
эгшэдээ зорюулнаб).*

Эдир залуу наһанһаа
Эршэтэй хүдэлжэ ябахандаа
Эртын нарантай урилдажа,
Элэхэ эсэхые мэдээгүйш.
Колхозой хара ажалда
Хододоо түрүү дабшаалши.
Нүн сагаан эдеэгээрээ
Хүн зоние садхаалши.
Хурдан хажуурай ханхинаае
Хүгжэм болгон алхалаалши.
Хүбүүн дүүшни хойноһоош
Хүсэжэ ядан тухашараалби.
Шэрүүн сагай амисхаал
Шадалыеш хорон абаашаа,
Хашан хардан бүдэрүүлээд,
Хахасаан шамһаам холодуулаа.
Зай яхаб, эгэшэмни,
Зоболонто богони наһаяа
Үри бэенэртээл зорюулааш,
Үри бэенэртээл мүнхэрхэш.
Наһанай намжаа найрые
Нюргаа тэгшэлэн угтабагүйлши,
Тэлүүлжэ мордохо байһандаш
Туляан сэдхэлээ хүмэрюулнэб.

Багша нэрэтнай мүнхэрөө

(Аюша Жапович Доноевта зорюулнаб)

Домог мэтэ наһантнай
Дуран амидарал хоерые
Жэгүүр далияа дэбижэ,
Жэргэмэлдэл магтан ханхинаа.
Хурса гуурһаяа баринхай
Һуужа байхаяа яагаабта?
Сээжэ зүрхээ дэлгэжэ,
Сэдьхэн зугаалха бэлэйбди.
Булта мүнхэ бэшэбди –
Үнэн үгэ, хэрэгтнай
Үетэн нүхэдтөө сэгнэгдээ,
Багша нэрэтнай мүнхэрөө.
Наһанайтнай зүргэ харгы
Намхалзан түргөөр ошоошье һаа,
Үеын үедэ нэрыетнай
Үргэһэн дайдамнай магтахал.
Һургаһан, дахуулһан һурагшадтнай
Һанан дурсан ябаналди.
Зоболонтойшье, золтойшье наһыетнай
Зоной дунда үргэхэлди.

Сэдьхэл зүрхэндэм

Галай аюулаар шэрбээд,
Галзуу муухай дайсад
Гүрэн түрэдэм добтолоод,
Гүнзэги уйдхар асараа.

Амгалан ажалнай эбдэрээд,
Ажалша хүдэр аradнай
Харатанай урдаһаа яараад,
Хүсэ шадалаа зангидаа.

Дайсадаа хүнөөн дараад,
Дайда нютагаа абараад,
Домогто ороһон баатарнууд
Дэлхэйдэ солоо үргөө.

Шуһата тэмсэлдэ хүбүүд
Шуһаа адхан унаад,
Сэбэр бодолто зоной
Сэдьхэл зүрхэндэ мүнхэрөө.

Дулаахан зүрхэтэй дууша нүхэртөө

(Ц. Ц. Найдановта)

Заяанһаа үгтэһэн бэлигээ
Зураг дээрээ дэлгээжэ,
Зон олонойнгоо сэдхэлдэ
Зула бадараан сэнгүүлнэт.

Булагтал бурьялаа шүлэгүүдтэнь
Буряад зонойм заншал бии.
Хүхюун шогтой абаридань
Хүнэй эрхим шанар бии.

Харгы замтнай туршажа,
Халуун хүйтэниие амсуулаа.
Хүшэр дабаанда торонгүй
Хатуужан, томожон ерээлта.

«Уран Дүшын» ханхинаан соо
Уян дуугаа зэдэлүүлжэ,
Буян хэшэгээ дэлгэрүүлжэ,
Бата нүхэдтөө хүртөөнэт.

Олон үнэн нүхэдэйнгөө
Омогынь дээрэ үргэлсэн,
Гар гараа барилсан,
Ганса наһандаа ябаял даа.

Дээрэһээ харалтатай һуугаарай!

(Валентина Цыреновна Эрдынеевада)

Эхэнэр арюун нэрэээ
Эрхим үргэн дабшабаш.
Эхин алхамаа һанажа,
Эрьен харыш гэдэргээ.
Сэб сэбхэн гэшхэлээд,
Сэхэ урагшаа эрмэлзээш.
Математикын орео оньһые
Сээжэдээ шэнгээн шудалааш.
Мүнсэгэр багашуулда танюулжа,
Сайхан тээшэ хүтэлөөш.
Хурамхаанай дорюун Баяртай
Хуби заяагаа ниилүүлээд,
Хөөрхэн үринэрөө энхэржэ,
Хулынь дүрөөдэ хүргэбэт.
Дүшэн табан наһанай
Дүрөө дээрэ гарабаш.
Далай ехэ байдал соо
Далита хурдан бодолтой
Дабшан, дабшан ябаарайш.
Дуран тухай дуугаа
Дуулан найдан алхалаарай,
Дээрэһээ харалтатай һуугаарай!

Баарайн наалишадта

Арбан сагаан хургаараа
Ажалта үдэрөө эхилнэт,
Алагшан, эрээгшэнэй үүгэнээн соо
Айдар наһаяа үнгэргэнэт.
Арюун эдээнэй дээжые
Арад зондоо бэлэглэжэ,
Ашатай тунатай ябаналта.
Аяар холынгоо зухаланда
Ашажа зөөриёо мордоходоо,
Аляа бага хүүгэдэйтнай
Аргагүй ехэ баярые
Хэмжэжэ юунтэй жэшэхэбши!
Хара багаһаан эхилжэ,
Хамта тантаяа ябалсааб.
Үүрэй солбоноор үндыжэ,
Үргэһэ нойроо сэлмээжэ,
Үүгэнүүр үнээдые шобторолсооб.
Үнэн ажалай амтые
Үе мүсөөрөө мэдэрээд,
Үргэн замай дабаае
Үгсэжэ зүдхэхөөр бэлэн нэм.
Наалишадни, намаяа хүлисөөрэйт,
Наалишаншье битнай болоогүйб.
Нургуулиин багша болоһоноо,
Найрхажашье тандаа хэлэнэгүйб.
Наалсажа үнээдые үндыһэмни
Нургаал болоо намдатнай.

Уяран дуугаа татахамни

*(Нина Бадмаевна Лубсановада,
түрүүшынгээ багшада)*

Үзэг намдаа танюулһан,
Үе наһандаа мартахагүй
Угаа сэнтэй багшадаа
Уяран дуугаа татахамни.

Далигүй гүлмэр ухааемни
Даамай зөөлэн үгөөрөө
Дүнгэн дээшэнь үргэһэн
Дуратай багшымни талаан лэ.

Аяншалгада бидэнээ дахуулжа,
Аажам байгалидаа сэнгүүлдэгээ,
Эрьюулэн нуугыт бодолдоо,
Элдин тэнигэр багшамнай.

Балшар тэршээ хүбүүдые
Барилдаанда бодхожо нургахадаа,
Бусаан сэлмээгыт сэдхэлдээ,
Бултанһаа дуратай багшамнай.

Хужар нютагай элдиндэ
Харайлга хүрэлгын мұрысөөндэ
Хүсэ шадалыемнай туршадагаа
Хүхин һаныт, багшамнай.

Хатар нааданда хургажа,
Хүгжэм дуугаар хүмүүжүүлээт.
Хамаг энэ габьяатнай
Хэмжэжэ, юугээр жэшэлтэйб?

Алта мүнгэнһөө үнэтэй
Арюун булаг хэшээлыетнай
Сээжэдээ шэнгээн зүдхэнэлби
Сэлмэгшье, бүрхэгшье байдалдаа.

Багшадаа

(Аюша Жапович Доноевто)

Хурдан хүбүүдэй дундаһаа
Хододоо дүтөөр һанагдаа
Булад хурса гуурһатай
Багша алдартай нүхэрни.

Залирха, амархы мэдээгүй
Зүрхэн соохи галтнай
Зуладал бадаран ялалзаал
Зоной хэрэгтэ урматай.

Уран-Дүшын үндэрһөө
Уула хадануудаа баясуулаад,
Уян дуунуудтнай ханхинаа,
Урма баярые халяагаа.

Хүшэр хүндэ замуудаа
Эсэнгүйгөөр гаталжа,
Хангай баян нютагтаа
Эрын соло эдлээлтэ.

Үгтэһэн энэ наһанайм
Үег садхалан хүнэһэндэл,
Уран булаг шүлэгүүдһээтнай
Ундаа харяан ябаналби.

Бурхадни

Хадынгаа үндэрье дабахадам,
Хазаартал хүлэгни эрдэни юм.
Хүндэрөөд сээжым бүрхэхэдэ,
Хүндэтэйл нүхэдни түшэгни юм.

Хайрата хүүгэдээ энхэрхэдэм,
Хажуунаам дүнгэхэ инагни юм.
Хүйтэндэ хабжаганан шэшэрхэдэм,
Халуунаар жэгнэхэ гуламтам юм.

Холымни замда туһалалсаха,
Хадата баян нютагни юм.
Бэеьем, наһьем бэлэглэһэн,
Буянта эжымни эхимни юм.

Гарьем ганзагада хүргэлсэһэн,
Гуниглажа һанаха эгэшэмни юм.
Бэрхэшээлтэ, зоболонто дэлхэйдэ
Бүгэдөөрөө эдэмни бурхадни юм.

Жабдаа бүхын соло

Долоотой шанга хүлэгтэ
Хазааргүй шэхэдэн орожо,
Хүзүүень нугалан унагаадаг
Домогто баатар Жабдаа.

Доогуур дүрд гэхэдэнь
Дорюун шамбай хүбүүд
Дэрлэн газараа унажа,
Дабуу булюуень мэдэрдэг хэн.

Түнхэнэй суута хүбүүд
Тэнхээ шандааһа дутаагүй.
Тамир мэхэдэнь тудаж,
Тэнгэри харан унадаг хэн.

Агта хүлэгөө магтаһан,
Ашата нютагаа үргэһэн
Шэнхинээ найхан хоолойень
Шагнаад булта уярдаг хэн.

Хонгоодор нютагаа суурхуулһан,
Мэргэн хурдан Жабдаадаа
Мүнхын соло дуудаж,
Хүбүүдтээ жэшээ болгоноб.

Багын нүхэд

Найгаа найгаа уляаһад соо,
Няалданги ногоон намаа доро,
Нэлмэгэрхэн балгаан барижархёод,
Наранай халуухан элшэһээ
Налгай хороод хэбтэдэгээ
Нютагайм хүбүүд, һанана гүт?

Баянхан таладаа урилдажа,
Бургааһан хүлэгөө туршадагаа,
Буусахан нугаяа хээлэжэ,
Бухиндан, булгин гүйлдэдэг
Баахан солгеон хаһаяа
Багымни нүхэд, һанана гүт?

Харьялаа-харьялаа Зэдынгээ
Хүхэрмэ долгиндо умбажархёод,
Хайр шулуухан эрьедэнь,
Хабахан шадалаа үзэлсэн,
Хүрмэлдэн, хүхин хэбтэдэгээ
Хотонойм хүбүүд, һанана гүт?

Сэрэгэй албанда

Дандаа түмэр танкын
Дотор соонь нуунабди.
«Урагшаа» команда үгтэбэ,
Угзараад тэрэм зүдхэбэ.
Хүдэр ажалша гарнуудни
Хоер рычагынь бажуунхай,
Командир хүбүүн зэһэнхэй,
Хайшань залахым заабарилна.
«Дайншые эхилшэбэ янзатай:
Дээгүүрнай олон самолёдууд
Дэлилдэн харсагадал шуумайнад,
Дууншые, тооһоншые ниилэшэбэ,
Ябаган сэрэгэй хүбүүд
Ядарад гэлдээд гүйлдэнэ.
Яһала халуун аргагүй –
Ямбалжа хэндэшые гомдохогүйш.
Халуун нажарай үе гээд,
Хэн найжалхаб маниие.
Хара гашуун хүлһэмнай
Хасар дээгүүрнай халтирна,
Буудалдаан, тэһэрээн худхарна.
Дайсанай шэбээлһэн газар
Дайлан абажа зогсобобди,
Бариба гарыемнай командир.
Сэрэгэй шэрүүн албые
Шадал соогоо хэнэбди.
Эрэ боложо хүдэржөөд,
Эхэ тоонтодоо бусахабди.

Дарицэрэн эгэшэмни

Дайнай дүлэн соробхилжо,
Дайсанай дугтаран ороходо,
Дорюун эжын туһамарша
Долоотой эгэшэм угтаһан юм.
Тэрэ гайтай жэлнүүдые
Толгой түүжэ эжытэээ,
Гонгинон, эрхэлжэ сүлөөгүй,
Гасаланта сагы дабаһан юм.
Тогтохо нагасын дайнда
Тэбэрин дайдаяа унахада,
Таалалдан, уйлалдан эжытэээ
Тэрэ сохилтоо тэсэһэн юм.
Бараг сагуудай тэхэрихэдэ,
Балшар наһанайнь гашуудал
Нэгэ хэдынь мартагдаад,
Наһанайнь нүхэр ушарһан юм.
Эхын һанаан үридөө гээд,
Эрхэ табан хөөрхыдөө
Эрдэм олгон зоригжуулаад,
Энхэ таабаймни үрездэг юм.
Уран гартай, жолоошо,
Уян һайхан сэдьхэлтэй
Доржо минии хурайхые
Дулаан үгөөр дурдадаг юм.
Хара багаһаам харалсажа,
Хүндэлэн таалан ябаһыеш,
Амтатай зөөлэн эдеш
Амталха бүридөө сэгнэнэлби.

Енгорбойн хургуули

Алтан гартай урашуулай
Оролдолго хүсөөр бүтээгдэжэ,
Аршаан булагта тоонтодом
Ордондол бодоо хургуули.
Энэ нангин барилгыг
Эрын эрхим Дылыков
Сэсэн хурсаар хүтэлбэрилжэ,
Сагтань дары барюулаа.
Найхан тээшэ эрмэлзэһэн
нонор уран хүүгэдэй
Гэдэһэн дундахан байбашье,
Гэрэлтэ хургуулидаа яаралдаа.
Олон жэгүүртэ жэлнүүдтэ
Омогтой жэнгирһэн хонхоһоо
Дүйрөө бэшэл багшанарынь
Далижуулһан зандаал шабинараа.
Олон олон хүүгэд
Эрдэм хэшээл бэлэглэһэн,
Одо заяатай хургуулия
Эльгэлэн дурдан ябанал даа.
Далан тэбхэр жэлнүүд соо
Дабшаад ерэһэн хургуулия
Эрхим үгөөр үргэжэ,
Энхэржэ нуухада аятай даа.

Хангайдаа

Гални-абарални

Хангай тайгын хэшэг
Хушын шэмэтэ намарна
Сэбдэг намарай хүйтэндэ
Сохин суглуулан ябанабди.
Бага хүбүүн баяртай
Баян хангайн хэшэгыг
Мүлхин, тонгойн бэдэрнэ,
Мэшээг хүрхын обойно.
Хүдэлһэн хашарныш түлэхэгүй,
Хэндэшыг гомдохо аргагүй,
Хүл гартаал найдаха
Хүдөөгэй тиимэ байдал нэн.
Адха шулуунай ама руу
Адхараад сонсогой хандарна,
Тэһэ хүрөөгүй монсогорнууд
Түүгдэн ороно амһарта руу.
Сэбэрлээд хэшэгээ, мордохоёо
Сайлаха хоорондоо хэлсэнэбди,
Тэбхэр сайгай шэмэһээ
Тэнхээ орон нуунабди.
Тойроод һайхан байгаали
Талын басагандал эмнинэ,
Тоншуул тоншоно тонголзон,
Тэршээ жэрхи дэбхэрнэ,
Саһа бордоһоо шэдэлээд,
Үдэрэй шарай хубилба.
Сагаа барахагүй гэлсээд,
Үтэр сэбэрлээн эхилбэ.

Хушада тодхоотой машинын
Хүндэхэн хүжүүн эшые
Хүбүүн эрьюулнэ хүсэлэн,
Хамхарна сонсогой бутаран.
Һалхин шанга шуухирба,
Саһан хүйтөөр шэрбэбэ.
Һахы һалаг болгожо,
Сагнай маниие яаруулба.
Хара зээрдэ хоёрнай
Уяандаа ядаран тэршэлбэ,
Хүйтэн нойтон саһанда
Уран бэенүүд шэшэрбэ,
Хоер хүлэгөө хайрлажа,
Хатан байгаалидаа зальбарнаб.
Тэсэхэ аргагүй һалхин
Табиш гэхэндэл шуухирна.
Хагданай үндэртэ хүлэгүүд
Шүдэртэ орон табигдаба,
Шанга һалхинһаа толгойгоо
Хороон зулгаанад хагдаяа.
Һайгуурай дуунай абьяанһаа
Һамар илгаран адхарна.
Һаруулда замдаа гараха
Һанаан бидэни и яаруулна.
Уута богсонууд дүүрэжэ,
Уялаа боолтонь шалгагдаа.
Утын харгыда нягтахан
Урматай ябаханда амар юм.
Хүлэгүүдээ барихаа ошоһомнай,
Хараа барааниинь олдбогүй.

Мүрнүүд саһанда хушагданхай –
Мухардалга иигээд эхилбэ гү?
Галаа ехээр хүгжөөжэ,
Гансаараа отогһоонь холодонгүй,
Намаяа хүлээн һуугаарай гээд,
Найдажа хүбүүндээ захибалби.
Баруун тээшээ зүглэбэ гү?
Зүүн тээшээш ошоһым гү?
Зүгынь мэдэхэ аргагүй,
Бартаа тайга руу алхабаб.
Хүр саһа руу шаагдажа,
Хүрмэлдэн, тулалдан мултарнаб.
Гэшүүһэ бургааһанда торожо,
Гэнтэ урбалдан мүхаринаб.
Харанхы хүшэгөө татажа,
Хангай баян дуураба.
Харин байдални, сэдхэлни
Хүндэрэн, улам муудаба –
Хангай тайгын оёрто
Хосорхо хубитай байгаа гүб?
Гунигта иимэ бодолнууд
Гэнтэ дайраад абаха юм.
Хаанаһаа олдохоб моридни –
Бүглүү хотогорто хороо гү?
Холодон ошохонь аюултайл –
Бүсахаа отогтоо эрьебэб,
Ниилээд холодоһоноо мэдэрбэб.
Шуухираад һалхин шэрбэнэ,
Намагтай хүрьһэн намхалзана.

Шангаар хүхирөөд туршанаб,
Яхашье аргагүй боложо,
Яама соо хэбтэшэнэб.
Ядаад үндын хараашалнаб –
Ялагас гэшэбэл даа гал.
Ялагас гэхэн найдал руу
Һүрэн бодоод алхалнаб,
Ябахаа арсаһан хүлнүүдни
Һэрд гэлдээд һэргэшэнэ.
Дүтэлэн дүтэлэн ерэбэб –
Дүлэтэ гални угтаба.
Хүлөөжэ эсэхэн хүбүүмни
Хүхихэн шарай харуулба.
Галаа-абаралаа, шүтэлөө,
Галаа-нүхэрөө, найдалаа
Тиихэдэ дахин ойлгожо,
Тарни уншан нойрсоо һэм.

Хангайдаа ябааб һаяар

Сарюун сэлмэг Зэдэээ
Гарасаарнь дабан гараад,
Сээжэ һонор болгодог
Газар дайдадаа зорибобди.
Оодоршо Харадаа мордонхойб,
Одхон хүбүүм – Зээрдэдээ.
Наһаараа элинсэгэйм зүдхэнэн
Нарһатын дабаанда аһабабди,
Наранай үшөө ороодүйдэ
Дутаг Хушуунда буубабди.
«Новость» юумэ һураһаар
Дүү Алдар угтаба.
Борохон шүлэнһөө хүртэжэ,
Һайхан сайгаа һоросогоолдон,
Байдал һуудалаа хөөрэлдэхөөр
Һажаха тээшээ болобобди.
Зунай һүни богони даа,
Зурагас гээд үнгэрлэй.
Эмтэ агаарта урижа,
Эртын үглөө угталай.
Үглөөнэй сайн дээжые
Үргэн, хангайдаа зальбараад,
Гал заяашадаа хүртөөгөөд,
Гурбуулан сайлан һуубабди.

Шэмэтэ хүбшын ногоондо
Дүрбэн хүлтэ нүхэднай
Шэнээ тэнхээ оронхой
Дурлаһан Хангадаа гарабабди.
Найгуур, хүхэ, тогоомнай –
Намарһаа сохидог хэрэлсэлнай
Баруун Шулуун толгойд
Бүтүү хуша соо хадагалаатай.
Хохюур соогуур ябатарнай
Хангай тайгын шэмэг –
Хатарша, дууша буга
Харайн бодон саашалба,
Хуурай модо ханхинуулһаар,
Хабталзан, намхалзан хатарба.
Арбагар сэרבэгэр эбэртэнь
Амидаралай шуһан лэбшэнэ,
Уран жэбжэгэр хүлнүүдын
Ургамал ногоогоо эльбэнэ.
Дуунайш найхан үедэ
Дахин бусахабди Хангадаа,
Уулын үндэрһөө шагнажа,
Уяран сэдхэн һуухабди.
Мүнхэ эхэ-байгаалиһаа
Мэргэн юумэ байха гү?
Сэсэн дууша бугаһаа
Сэбэр юумэ байха гү?

Ангуушан

Хүнэй хүбүүн жаргалаа бэдэржэ,
Хээрын түүдэгтэй, тайгатай ханилдаг.
Хангай баянһаа олзо гуйжа,
Харьялма сайһаань дээжынь үргэдэг.

Хото гэдэһэнэй түлөө гансал
Хангай тайгаар махана бэшэл.
Хадын сэсэгэй сарюунһаа уяран,
Хонгор сэдхэлээ баясуулан ябанал.

Хандагай, бугын найхан харайса
Хаба хүсэл бээдэнь нэмээнэ.
Уулзаһан бугын уянгата дуудаан –
Ухаан зүрхыень буляан эзэлнэл.

Дуунайм
эхин
бурьялад

Енгорбойм

Хүгжэмынь Х. Эрхимбаярай

Зүүдэндээ үзэн баясаһан,
Зүрхэндөө һанан уяһан,
Зэдэ голһоон ундаһан,
Залиршагүйл даа, Енгорбойм.
аа-аа-аа
Залиршагүйл даа, Енгорбойм.

Буусаяа тахин түбхинэһэн,
Бэри басагадаа үргэн жаргуулһан,
Аршаан төөбиигөөр арюулһан,
Алдартайл даа, Енгорбойм.
аа-аа-аа
Алдартайл даа, Енгорбойм.

Хада ууладтаа һахюулһан,
Хонгоодор угһаа удхалһан,
Хэтэ мүнхэдөө һалбарһан,
Хэлбэришэгүйл даа, Енгорбойм.
аа-аа-аа
Хэлбэришэгүйл даа, Енгорбойм.

Хүнэй хоймор Енгорбойдоо
Хурим түрэээ наяруулжа,
Хүүхэн Бүмбэдөө зальбаржа,
Гуламтаа бадараан нууял даа!
аа-аа-аа
Гуламтаа бадараан нууял даа!

ЭХЫН БУЯН

Хүгж. Алдар Бадмаевай

Арюухан дулаан бодолтой
Ашата налгай эжынгээ
Алтанхан хэбэл үдхэлжэ,
Аажамхан дэлхэе харалби.

Дабталга:

Зүүдыем жэгнэн арюулаад,
Заяаем тэгшээр хамгаалаад,
Хүсэлөөр үргөөд сэдхэлым
Хододоол эхэмни буянтайл.

Зүр(э)хэн дороо аалихан
Зөөлэхэн баян альгаараа
Эльгэндээ няжа таалаал даа,
Энээхэн бэеым энхэрээл даа.

Дабталга:

Медленно.

А-РЮУХАН ДУ-ААН БОДОЛТОЙ АШАТА НАЛГАЙ ЭЖЫНГЭЭ АЛТАНХАН ХЭБЭЛ ҮДХЭЛЖЭ,
ААЖАМХАН ДЭЛХЭЕ ХАРАЛБИ.
ЗҮҮДЫЕМ ЖЭГНЭН АРЮУЛААД, ЗАЯАЕМ ТЭГШЭЭР ХАМГААЛААД,
ХҮСЭЛӨӨР ҮРГӨӨД СЭДХЭЛЫМ ХОДОДООЛ ЭХЭМНИ БУЯНТАЙЛ.

Талаан, найдал

Хүгж. Алдар Бадмаевтай

Омог зайдан, зандан наһан
Оодор табин, яаран ошоо.
Тэрэл жама ёһоо сахин,
Түби дэлхэй мүнхэ эрьез.

Дабталга:

Табин наһан, табин наһан,
Талаан, найдал, урмаа дэлгыш.
Сэсэн бодол, дураа хал्यान,
Сэлгээ дайдам, дуугым дуулыш.

Олон юумэ дабан тэсээд,
Улаан зүрхэн уян болоо.
Ухаан бодол тоомдоо ороод,
Одоо мүнөө сэдхэл хэргээ.

Дабталга:

Тэбхэр жэлнүүд түргөөр гүйгөөд,
Толгой дээрэ саһан унаа.
Харгы замууд ойндом бусаад,
Хүдэр солбон хаһаяа мэдээл.

Дабталга:

Омог зайдан, зандан наһан, Оодор табин, яаран ошоо. Тэрэл жама ёһоо сахин,
Түби дэлхэй мүнхэ эрьез. Табин наһан, табин наһан, Талаан, найдал, урмаа дэлгыш.
Сэсэн бодол, дураа хал्यान, Сэлгээ дайдам, дуугым дуулыш.

Басаганай мihэрэлhээ

Хүгж. Алдар Бадмаевай

Урин налгай мihэрэл соош
Уян зүрхэм хайлашоо.
Дайдым сэсэг дохижо, } 2 дахин
Дууем шагнан дуурана.

Дулаан нюдэнэйш уряал соо
Дуран минии бадаршоо.
Замайм харгы гэрэлтээд, } 2 дахин
Зулгы шамай хүлээнэб.

Арюун зунай хүниин мүшэд соо
Аятай налгай хоюулаа
Сээжын зөөлэн зугаагаа } 2 дахин
Сэгнэн дурлан нууял даа.

Басга

У-рин налгай мihэрэл соош Уян зүрхэм хайла-шоо. Дайдым сэсэг дохи-жо,
дууем шагнан дуу-на. Дайдым сэсэг дохи-жо, Дууем шагнан дуура-на.

Гаршар

«Дэлхэйн мүнхэ байгаал хаа, Дэлигэн үгэмнай мүнхэрхэл».	4
--	---

Тоонтоёо магтан дууланаб

Хангай нютаг	7
Хурмаста уулын хормойдо	8
Енгорбой нютагни	9
Захаамин – тоонто нютагни	10
Таламнай, баярнай!	11
Нютаг	12
Угаймни тоонто	13
Дуулан магтахалби	14
Захаамин	16
Домогто нютагни	17
Эжымни нютаг	18

Үбдэглэжэ, тандаа мүргэхүү

Эжы	20
Хайрата эжымни	22
Эхэнэр тухай, эхэ тухай	23
Нангин уялгам	25
Эжыдээ	27
Нажарай дулаахан үглөө	28
Эжымни	30
Һайн даа!	31
Дайнай үеын эжынэр	32

Ялас гэхэн наһамнай	
Залуу наһамнай	34
Богонихон болзортой наһандаа	35
Зүрхэмни	36
Сэсэн хүнэй ухаанһаа	38
Намтар	39
Амилан ерээб, гомдоногүйб	41
Залинта аадар	42
Үе сагни	43
Хүнэй наһан	44
Наһан	45
«Гуниг дүүрэн дэлхэйдэ»... ..	43
Аршаан төөбии – түшэгни	
Аршаан төөбии	49
Үглөөгүүр	50
Хүүхэн Бүмбэ	51
Аршаан төөбии	53
Хүүхэн Бүмбын домог	54
Найдални, хүсэлни	
Буряад хэлээ үргэл	57
Юрын лэ дуушанби	58
Басагамни	59
Буряад хэлэмни	60
Хайнаг сар	61
Мүнгэн	62
Юумэн бүхэн мүнхэ гү?	64
Найдал	65
Сэдьхэлэй үгэ	66
Шүлэгни-хүлэгни	67
Хүсэл	68

Инаг дуран – дуунайм эхин	
Шамдаа	70
Буряад басаганда	71
Наһанайм нүхэр	72
Налгайхан инагни	73
Наһанай баяр	74
Дуулан ябадаг нүхэдни	
Нюрга үндэр Аха	76
Паруул гуниг	78
Дууша нүхэдни	80
Сугтаа хураһан басагадтаа	81
Сагаалгамнай мантаяал	
Хонин жэл	83
Сагаан нара	84
Буян хэе	85
Сэдьхэлэй зорюулганууд	
Уяран шаналнаб	87
Хүнэй наһан	88
Багша нэрэтнай мүнхэрөө	89
Сэдьхэл зүрхэндэм	90
Дулаахан сэдьхэлтэй дууша нүхэртөө	91
Дээрэһээ харалтатай хуугаарай!	92
Баарайн наалишадта	93
Уяран дуугаа татахамни	94
Багшадаа	96
Бурхадни	97
Жабдаа бүхын соло	98
Багын нүхэд	99
Сэрэгэй албанда	100

Дарицэрэн эгэшэмни	101
Енгорбойн нургуули	102
Хангадаа	
Гални – абарални	104
Хангадаа ябааб хаяар	108
Ангуушан	110
Дуунайм эхин бурьялаад	
Енгорбойм	112
Эхын буян	113
Талаан, найдал	114
Басаганай мнхэрэлхээ	115

Николай Очиров

Хурмаста уулым
хормойдо

Редактор: Ц. Ц. Ринчинов

Корректор: С. Б-О. Садаева.
Художник: С. Ч. Балданов (обложка, стр. 6, 33, 103)
Верстка, печать: Л. И. Жугдурова.
Фальцовка, переплет: И. Г. Рандина.

Свидетельство № Б-0013.
Лицензия ПД № 13-0210.
Подписано в печать 30.04.2007 г.
Формат 60 x 90, 1/16. Бумага офсетная.
Тираж 200 экз.

Полиграфический участок
редакции газеты Знамя труда».
г. Закаменск, ул. Кирова, 8.

